

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΟΥΣΙΚΟΥ

ΜΟΡΦΕΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΜΑΕΣΤΡΩΝ

Σήμερα πιά, ακόμα και στον χωρίς μεγάλη μουσική παράδοση τόπο μας, κινένας δεν ρωτάει «τι χρειάζονται όλες αυτές οι κανιές του μασέτρου όταν έχουν προηγηθεί ή μελέτη και οι πρόβες»—έχω υπ' όφει με κάποιον «σοβαρό» δημοσιογράφο που σ' ένα χρονογράφημά του, μόλις τ'ωας πριν από δέκα πέντε χρόνια, εξέφραζε μία τέτοια άπορία γράφοντας σχετικά με τον Μητρόπουλο—άλλά κάθε φιλόμουσο έχει τι χρωστέσει στον άνθρωπο που υποτάσσει στη θέλησή του αυτό το πολύφωνο όργανο, αυτό το έψυχο και παλλόμενο ήχητικό σώμα που είναι ή όρχηστρά, άποσπώντας του σαγηνευτικούς ήχους και μαγικά χρώματα. Βέβαια, δεν είναι αυτό μονάχα ή έννοια και το μυστικό της διευθύνσεως της όρχηστρας... 'Ός τόσο όλοι μας, όταν μάς παραούρει ένας μεγάλος μασέτρος, τον βλέπουμε, τον νοιώθουμε σαν ένα μάγο που «έξορκιζει» και ζυπνάει και ζωντανεύει και δίνει μορφή σε κόσμους άγνωστους και άπιαστους... Πολλές φορές σκέφθηκα πώς δεν είναι τυχαίο τό ότι ο μασέτρος χρησιμοποιεί τό «μαγικό» κέινο τό μαγικό ραβδάκι, πού, σά δείγμα μυστικής δύναμης, κρατούσαν οι μάγοι του παλιού καιρού... Μερικοί άρχιμουσικοί, όπως ο μεγάλος μας Μητρόπουλος, άκούονται σά χέρια τους. Μά είναι τότε άφάνταστα ύποβλητική και πισωτική ή γλώσσα αυτών τών χεριών, πού έκτελούν τις ίδιες μαγικές κινήσεις, τούς ίδιους «έξορκισμούς», σαν τό μαγικό ραβδάκι.

'Εκτελεστές και άκροατές κρεμούνται σαν μαγνητιζόμενοι άπ' αυτό τό μικρό, λεπτό ραβδάκι ή άπ' τό χέρι του μασέτρου, πού ζυγαριφείζει στον άέρα τό μαγικά και μυστηριώδεια σήματα, πότε προεκλεκτικά, μετρημένα, μέ λαστιχένια χάρη και έλαφρότητα, πότε μέ φλογερή, έκστατική, γεμάτη δύναμη όρμη.

Μεγάλοι βιρτουόζοι της μπαγκάτες, έπί κεφαλής μιάς σπουδαίας όρχηστρας, μπορούν, μερικές φορές, πού διάστειναν μιάς έκτελέσεως, νά σταματήσουν την κίνησή τους, ν' άφήνουν τούς μουσικούς τους «έλευθερούς», άφισμένους στον έαυτό τους, στον πνεύμα του έργου και στην όρμη της έκτελέσεως, σαν τών έμπειρο καβαλλάρη που χαλαρώνει τό χολιναρία του καθαρσίαιμου αλόγου του και τ' άφίνει νά καλπάζη έλευθερο, αλλά μέσα στό ρυθμό της κίνησης πού τοΰχει βώσει, γιά νά τό ξαναπαρέη τη στιγμή πού θέλει και πρέπει. Μά τότε πρέπει νά μπορεί νά νάναι—ως την πιά μικρή λεπτομέρεια άκρίβης, σκόπιμη, διαυγής: Τό τόσο ύποβλητικό «παιχνίδι» τών χεριών—τό βείσιό πού δίνει τό χρόνο, τοΰ όριστερο πού σχεδιάζει τις μεγάλες μελωδικές γραμμές, πλάθει τόν ήχο και αμιελεί—άς μού έπείραση ή έκφραση—τό χρώματα—δεν είναι,

ώς τόσο, παρά ένα πολύ μικρό τμήμα της Ικανότητος του άρχιμουσικού. Σίγουρα, άπαιτείται μιά ιδιαίτερη φυσική προδιάθεση, μιά σωματική ελαστικότητα και εύκινησία, πού μέ την άσκησι αυξάνει και τελειοποιείται, αλλά πού ποτέ δεν μπορεί νά είναι τό πών. 'Όλα αυτά είναι αυτόνοτες προϋποθέσεις, όπως και ή αλάνθαστη και σίγουρη άκοή, ή αθηρηή του ρυθμού και του ύφους—προσόντα πού, πάντως, δεν είναι καθόλου τό ίδιο άνεπτυγμένα σ' όλους τούς μασέτρος...

Και όμως όλα αυτά τό προσόντα [πού άποτελούν αυτό πού λέμε «ταλέντο», δεν μπορούν ν' άντικαταστήσουν την προεκλεκτική προετοιμασία πού γίνεται στις δοκιμές, στις πρόβες. 'Ακριβώς οι πιά μεγάλοι άρχιμουσικοί είναι και οι πιά μεγάλοι φανατικοί της ποτής άποδόσεως του έργου. Αύτοί άκριβώς οι μεγάλοι μασέτροι μέ τό θεϊκά ταλέντα, άπαιτούν την περισσότερο και τις πιά έντατικές πρόβες. 'Ο Θεός μ' άξίωσε νά παρακολουθήσω πρόβες του Τουκανίνι, του Φουρτβαγκλερ, του Μπρούνο Βάλτερ, του Κόραγιαν και άλλων μεγάλων. 'Αξέχαστες ώρες, γεγονότα άδυστα άπ' τη ζωή μου κι άπ' τη ζωή όλων πού είχαν την ίδια τύχη. Μέτρα έπαυλαμβάνοντα, κάθε τόσο τό «ραβδάκι» κτυπιέ γιά νά σταματήσουν οι μουσικοί και νά ξαναρχίσουν τό ίδιο και τό ίδιο, έδω μιά παρατήρησι σ' ένα όργανο ή σέ μιά ομάδα οργάνων, έκει ένα κρεσέντο, σά λίγο μιά μικρή άπόκλιψι, σέ λίγο μιά δόλοκληρη φράσι πού ξαναπίζεται πέντε, δεκά φορές, ως πού νά πάρη τη σωστή της καμπύλη, κι έτσι από πολύ μικρά πετραδάκια νά συντεθή τό μεγάλο ήχητικό μωσαϊκό του έργου. Μιά φορά, ο Φουρτβαγκλερ, δεν διάσταε νά διακόψη την όρχηστρά σέ «Γενική Δοκιμή, μέ άκροατήρια... Πόσος κόπος, πόση ύπομονη και άνοχη, πόση αγάπη στό έργο χρειάζονται, δίπλα σέ μιά άκρίβεστατη ως τις τελευταίες λεπτομέρειες γνώσι της παρτιούρας, σέ μιά ασφαλιστάτη αίσθησι του ρυθμού, ναι, πόσο σκληρή εργασία! άπαιτείται ως πού ο μασέτρος έλευθερός πιά νά φθάση στην άναδημιουργία, στην άληθινή έρμηνεία, διατηρώντας την προσημοκρίτητά του και όμως ύπηρέτωντας μέ αούθουσια τό έργο...

Τό παράδειο είναι πώς στην 'Ιστορία της Μουσικής, δεν γίνεται λόγος γιά μεγάλους μασέτρος—έρμηνευτές, έτσι όπως τούς έννοούμε σήμερα, παρά μόνο από την έποχή του Μπετόβεν κι ύστερα. Στην πραγματικότητα, ο Τίτανας είναι και ο πρώτος «μοντέρνος» άρχιμουσικός, Βέβαια, όλοι οι μεγάλοι συνθέτες ήξεραν νά έπιβάλλουν τις θελήσεις τους μέ πολλές πρόβες και μέ άπλό κτύπημα του χρόνου στην όρχηστρά και σά κόρα. Κυριαρχικές φύσεις σαν τόν Λούλλι, ή δημιουργοί ενός νέου ήχητικού ιδιώδους σαν τόν Γκλοκ, ύπήσαν διάσημοι και ως προσημοτέ όρχηστρας, πού μέ έπιβλητική αυστηρότητα ήξεραν νά μορφώνουν σ' ένα ήχητικό σφιχτοδεμένο σύνολο τούς μουσικούς τους, και ακόμα στις πρώτες δεκατηριδες του 19ου αιώνα βρίσκουμε έναν τελευταίο άντιπροσωπο του παλιού άρχι-

μουσικού στὸν μάετρο Σποντινι, τὸν «γενικό ἀρχιμουσικό» τοῦ βασιλῆᾶ τῆς Πρωσίας, ποῦ ἔκανε ἀναρίθμητες πρόβες μὲ τὴν πομπώδη ὀρχήστρα του στις δπέρές του καὶ ποῦ ἔπειτα, στὴν παράστασι, ἐμφανιζόταν ὁ ἴδιος σὰν θριαμβευτῆς στρατάρχη, σφίγγοντας τὴ βαρεῖά μπαγκέττα, ποῦ συνειθίζανε τότε, ἀπὸ τὴ μέση, σὰν στραταρχικὴ ράβδο, τεντώνοντας τὸ μικρὸ του ἀνάστημα καὶ κρατώντας ὀρχήστρα καὶ τραγουδιστῆς αἰχμάλωτους, μὲ τὸ μουσικό του βλέμμα. Ἄλλὰ ἡ ἀποστολὴ τοῦ μάεστρου σταματοῦσε ἐκεῖ: νὰ παίζουσι οἱ μουσικοὶ σωστά, στρωτά, ἴσια. Τὸ δυναμικὸ ἰδεῶδες δημιουργήθηκε ἀπὸ τοὺς συμφωνιστῆς τοῦ Μανγγάιμ, μὲ τίς ἀδόξαιώσεις τους στὴν ἡχηρικότητα, ἕνα ἰδεῶδες ποῦ βρῆκε τὴν πιὸ τέλεια ἐκδήλωσι καὶ πραγματοποιοῖσι στὴ φλογερή, τὴ γεμάτη πάθος καὶ τόσο προσωπικὴ μουσικὴ γλώσσα τοῦ Μπετόβεν. Ἔτσι δὲν εἶναι ἀπλὴ σύμπτωσης πῶς ὁ Μπετόβεν εἶναι καὶ ὁ πρῶτος

«μοντέρνος» ἀρχιμουσικός. Ὅταν, πρὸς κατάπληξι τῶν ἀκροατῶν, σέ σημεῖα ποῦ ἔπρεπε νὰ παιχθοῦν «πιάνο», ὁ «μαέστρος» Μπετόβεν ζάρωνε καὶ μαζευόταν μπρὸς στο ἀνάλογο, γιὰ νὰ ξαναπεταχθῆ, νὰ τεντωθῆ δλόρθος, ἀκάθεκτος κι ὀρηκτικός, στὰ «φόρτε», αὐτὸ, αὐτὴ ἡ κίνησις, ἦταν ἥδη ἕνα νέο «σὺλ» ἐκφράσεως, ποῦ ἀναπνοοῦσε αὐθόρμητα μέσα ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ μεγάλου Δασκάλου καὶ τοῦ πονεμένο Ἀνθρώπου, τοῦ ἀποξενωμένου ἀπ' τὸν κόσμον καὶ ποῦ, ἀργότερα, ἡ βαρκοῖα του, αὐξάνοντας διαρκῶς, τὸν ἔκανε νὰ κλείνεται ἄλο καὶ πιὸ πολὺ στὸν ἑαυτὸ του.....

Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι χωρὶς ἐνδιαφέρον τὸ νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στοὺς μεγάλους μαέστρους τοῦ παρελθόντος καθὼς καὶ στοὺς σημερινούς πράγμα ποῦ θὰ κάνομε στὸ προσεχές φύλλο τῆς «Μουσικῆς Κίνησης».

